

Дејан Стојиљковић
ВИДОВДАН – СУДЊИ ДАН

M
Vukotić
Media

јун, 2017.

Дејан Стојиљковић

ВИДОВДАН СУДЊИ ДАН

M
Vukotić
Media

Јован Јовановић Змај

ВИДОВ-ДАН

Не ти, што браниш невидним духом
Клонуле, слабе, невине,
Већ ти, што држиш крепосном руком
Мерило правде, истине;
Ако ти ј` заман молитва ова,
Глас рода ваљда није `ман,
Ох, ево, иште тол `ко векова
Још само један Видов-дан.

Тужан је јаук из околина,
Громак је одзив гласа тог,
Тврда је мишца српскога сина,
Свете му патње рода мог.
Чудна му мисао на јави плане,
Чудно га ноћу теши сан;
У зору чека хоће л` да сване
Још само један Видов-дан.

Не иштем снагу, већ само слогу,
Да једном познам своју коб,
Па ако живет српски не могу
Бар да ми поштен остане гроб.
Косово ћути, Ситница јечи,
– Гроб зија давно ископан.
– Ал` кога чека? Знаће тек рећи
Још један нови Видов-дан.

Уместо предговора

ДАН СРПСКЕ СУДБИНЕ

Реч Видовдан има једно посебно значење у свести нашег народа. Урезана је дубоко у његову душу и памћење и одзвања кроз нашу историју скоро у правилним ритмовима. Као да смо предодређени да нам се тог дана деси нешто судбинско и преломно... И дешавало се. Просто је невероватно колико великих догађаја у историји Србије се десило на дан светог Вида, још од оног јунског јутра 1389, када је кнез Лазар извео своје витезове у сусрет турској ордији емира Мурата, преко пуцња у Сарајеву који је означио почетак Првог светског рата, све до данас, када су

нам се на Видовдан дешавали судбински догађаји.

Неки кажу да је то дан када Срби славе и пораз и победу, други у њему виде дан националног сећања и поноса, трећи у том дану слуте одсева митског, заборављеног, хтонског...

Видовдан – судњи дан.

За Србе, итекако.

Видовдан пада на 15. јун по старом, а на 28. јун по новом календару тј. рачунању времена. На исти дан слави се и пророк Амос, слава витешког кнеза Лазара Хребељановића.

Са хришћанством су дошла нека нова времена, неки нови обичаји и неки догађаји од којих ће се многи десити баш на Видовдан.

„Лазарев избор небеског царства и жртве за више вредности и слободу по сваку цену, учинили су Видовдан митским даном. У новијој прошлости, пак, драматични догађаји који су се десили баш 28. јуна, само су ојачали његову симболику кључног датума српске историје. Низ је добро познат – од митског избора за царство небеско, донетог на пољу између Лаба и Ситнице, преко Принциповог пуцња у граду на Миљацки, до успона и пада Слободана Милошевића и отварања приступних преговора са Европском унијом. Могло би се расправљати да ли је реч о усуду, судбини или простој случајности, али сви ови догађаји учинили су да се сваки Видовдан у Србији дочекује са поносом, али и са зебњом од будућих изазова.

Људи генерално, а Срби можда понајвише, склони су да историјска дешавања тумаче као збир природних, објашњивих, али и магијских и неухватљивих сила. Звале се оне судбина, усуд, клет, Божија воља или само неминовност, тек Видовдан је од свих наших празника најбогатији митологијом и веровањима“. Овако значај Видовдана у српској историји објашњава историчар Предраг Марковић.

Етнолог Весна Марјановић примећује: „Званично проглашење кнеза Лазара за светитеља, 1892. године, у видовдански култ унело је црквени, православни елемент, иако се у њему препознају и трагови паганске прошлости, који су, тихи и прикривани, опстали до данас. Косовска компонента у слављењу Видовдана новијег је датума. Настала је у 19. веку, у време романтизма и буђења нација. То је објединило много старих народних обичаја посвећених пролећу, култ мртвих и легенду о великој бици против Турака. Као такав, косовски мит је био моћно средство у националном ослобођењу и стварању нове српске државе. А, до почетка 19. века Видовдан је прослављан у знаку народних веровања у култ мртвих и почетак летњег животног циклуса. Период после Васкрса био је време поштовања покојника. Видовдан је припадао низу летњих празника, уз Ђурђевдан, Ивањдан и Тројице, који је, осим слављењу новог животног циклуса, био

посвећен и душама умрлих. На Видовдан се, у западној и југозападној Србији, а понајвише у северном делу Мачве, излазило на гробља, где је изношена искључиво посна храна. У другим деловима Србије, култ кнеза Лазара био је јачи, па се на Видовдан палило кандило и спомињала легендарна битка.“

Зато се за време Видовдана није певало ни играло, јер се то сматрало неприкладним, а веровало се да се у време овог празника појављују посебна знамења која подсећају на кнеза Лазара и његове ратнике. Постоји веровање на самом Косову да на Видовдан, у глуво доба ноћи, све реке и сви потоци постану црвене боје, па тако њихова вода тече попут крви косовских јунака.

Душан Бандић, у својој књизи „Народна религија Срба у 100 појмова“, лепо примећује: „С временом је Видовдан постао превасходно празник мртвих, празник сећања на изгинуле за слободу Србије.“

Али, он је и више од тога, нарочито када се погледа шта се то све десило нама као народу на Видовдан: 1389. Бој на Косову, који ће нас увести у коначни пад средњевековне српске државе; 1914. – атентат у Сарајеву, који је био повод за напад Аустроугарске на Србију и почетак Првог светског рата; тај исти рат је окончан баш на Видовдан 1919. потписивањем споразума у Версају; Видовдански устав, као

резултат аутократије и политичке бахатости несрећног краља Александра Карађорђевића, биће донет 1921; историјско „НЕ“ Русима смо рекли 1948. одбацивањем Резолуције Инфромбиора, којој је Стаљин хтео да нас подјарми, на Видовдан... Сенима косовских јунака коначно смо се вратили на Видовдан 1989, свечано обележавајући 600 година Косовске битке, када је Слободан Милошевић, на Газиместану, кренуо у свој политички успон који ће се завршити његовим изручењем Хашком трибуналу, на Видовдан 2001... Дванаест година касније, на Видовдан, 2013, Европски савет усвојио је препоруку Европске комисије да отвори приступне преговоре са Србијом.

Случајности или Божја промисао?

Тешко је даћи одговор.

Али не каже се џаба у Србији:

„Видовдан – Судњи дан.“

СВЕТИ ВИД ИЛИ ВИТ

но што је занимљиво, а мало где се помиње и потенцира, јесте да се Видовдан појављује у црквеним календарима тек од краја 19. века.

Свети Вид или Вит је (према етнологу Душану Бандићу) празник посвећен митској личности коју православна традиција не познаје. Сам Вит је светац који се поштује код католика, а по мишљењу Миодрага Поповића свети Вид је, у ствари, „христијанизована реминисценција на истоимено божанство наших паганских предака, божанство чије су се име и празник одржали и до данашњих дана“. Следећи ту логику, по Поповићу,

црква је само „озваничила“ дубоко урођену народну традицију.

Са друге стране, православна црква признаје, па и слави, свеце који су били то пре великог раскола, а пошто је свети Вид или Вит био хришћански светац који је пострадао за веру још у време Диоклецијанових прогона хришћана, у 4. веку, онда је он признат и код католика и код православца.

Свети Вид је рођен на југозападу Сицилије, у богатој монотеистичкој породици. Његово житије, написано у 6. веку, веома је живописно и каже да је хришћанство примио од своје дадиље и њеног мужа и да је због тога морао да бежи од куће, од свог оца који је желео да га одврати од нечега што је у тадашњем Риму носило стигму „Назаретанинова секта“. То бекство није имало срећан исход, јер Вид ускоро бива ухапшен и спроведен у Рим са осталим хришћанима.

И ту почињу чуда која су Вида учинила свецем.

Наиме, он добија моћ исцељења, толико велику да успева да исцели и сина самог императора. Диоклецијан, у складу са својим несталним карактером, наговорен од својих жреца и саветника, одлучује да се Виду „захвали“ тако што ће га – погубити.

Начини погубљења хришћана у старом Риму били су веома сурови, а самом Виду је запала једна од најгорих ствари – да буде бачен у

котао са кључалим уљем. Али, као у случају неких других светаца из тог доба (наведимо, можда, најпознатији пример, а то је Диоклецијанов „начелник генералштаба“ – генерал Георгије, потоњи свети Ђорђе), Вит преживљава ово мучење и из котла га спасава анђео Господњи. Касније ће умрети природном смрћу, у малом италијанском граду Луканији.

Управо ту ће се зачети култ светог Вида. Већ у средњем веку биће преко 1.300 цркава у коме се поштује овај светац. Оно што је битно за нас јесте да се код Словена његово име повезује са чулом вида, па је тако познат као исцелитељ болести вида и заштитник очију. Постоји и биљка које се зове „Видова трава“ (или „видац“, „зорница“, „видовчица), од које се справљају лековити чајеви и мелеми за очи.

Тако је настала веза Видовдана са видом која се касније манифестовала и кроз народну медицину. Уочи Видовдана би се брала Видова трава, затим стављала у воду да одлежи, а онда би се укућани умивали њоме. Веровало се да, након тога, читаве следеће године не би боловали од очију.

Постоји народно веровање да се на Видовдан може видети будућност.

Тако би се тога дана доста гатало и врачало, а све у циљу да се прорекне судбина која неког чека. Најчешће су то чиниле девојке које су хтеле да виде ко ће им бити будући животни сапутник. Брало би се цвеће и стављало под

јастук, а онда срицала бајалица: „О, мој Виде, виђени, о мој драги суђени, ако мислиш јесенас да ме просиш, дођи вечерас – у први санак на састанак.“

Друга врста бајалице гласила је: „Свети Виде и видова траво, отворите ми очи да видим свога суђенога. Ако је далеко, ево му детелина од четири крила, нека к мени долети; ако је гладан, ево му соли и хлеба, нека се наједе; ако је жедан, ево му воде, нека се напије; ако не може преко воде прећи, ево му ћуприје (мисли се на тканицу), нека пређе.“

Ко девојци дође у сан, биће њен будући муж.

Трећу врсту ритуала одређивало је само име свеца. Наиме, тог дана је веома важно ког је човек видео или прецизније, кога је првог видео када би изјутра прешао кућни праг. Људи би говорили: „Ој, Видове, Видовдан, што ја очима видео, то ја рукама створио.“

На Видовдан би мајке доводиле своје кћерке до плота а ове би се тамо обраћале диркетно свецу речима: „Видо, Видо, Видовдане, шта год очима видим, све да знам радити.“

Уочи Видовдана су се у Црној Гори и Херцеговини палиле ватре од сувог грања које су прескакали младићи и девојке са венцима на глави и говорили: „У име Бога и светог Вида“.

На крају, ваљало би поменути и словенско прехришћанско божанство Световида.

Према предању, Световид је био један од

најважнијих богова код старих Словена, а по неким и најважнији тј. „бог над боговима“, веома поштован у граду Аркони, где је био центар његовог култа, и на острву Рујну. Његов дан се обележавао у време жетве, када су, у складу са паганским обичајима, и приношене жртве, био је то важан и велики празник на крају којег је увек приређивана велика гозба. На дан Световида се прорицала добра или зла година, обиље или гладовање, богатство или сиромаштво...

Занимљиво је и како је, према нашим словенским прецима, изгледао Световид.

Ако је судити према опису идола тј. скулптуре у храму у Аркони, Световид је имао четири главе, у десној руци је држао рог који је пуњем пићем, јер и богови воле да се госте, а испарења из њега су се тумачила као пророчанства. У левој руци Световид је имао лук, а поред ногу циновски мач са балчаком од чистог сребра.

Хришћански свет није гледао на све то благонаклоно и под налетом нове религије, стари пагански обијачи су одступали, заједно са њима и њихови богови. Световидово светилиште у Аркони разрушено је до темеља 1168. године.

Матија Бећковић

КОСОВО ПОЉЕ

Краду ми памћење,
Скраћују ми прошлост,
Отимају векове,
Цамијају цркве,
Арају азбуку,
Чекићају гробове,
Издиру темељ,
Размећу колевку.

Куд да чергам с Високим Дечанима?
Где да предигнем Пећаршију?

Узимају ми оно
Што никоме нисам узео,
Моје лавре и престонице,
Не знам шта је моје,
Ни где ми је граница,
Народ ми је у најму и расејању,
Пале ми тапије
И затиру постојанство.

Зар да опет затрапим Свете Архангеле?
Да ми помунаре поново Љевишку?

Очни живац су ми одавно растурили,
Сад ми и бели штап отимају,
Жртвено поље са крвавом травом
Не смем да кажем да је моје.

Не дају ми да уђем у кућу
Кажу да сам је продао,
Земљу коју сам од неба купио
Неко им је обећао.

Ко им је обећао
Тај их је слагао,
Што им не обећа
Оно што је његово?
Зато јуришају на мене удружени
Кивни што сам их познао.